

DE DOOD VAN JOES KLOPPENBURG. WAT BEZIELDE DE DADER?

Het drama van de Voetboogstraat

Vorig jaar augustus werd Joes Kloppenburg in de Amsterdamse Voetboogstraat doodgeslagen. De eis tegen de dader Joelan Ritchard L. luidde zes jaar gevangenisstraf plus TBS. Maar de rechtbank gelastte nader onderzoek. Volgende week verschijnt hij opnieuw voor de rechter. Een reconstructie.

Het is broeierig in de stad, vrijdag de 16de augustus 1996. Zoals gewoonlijk heeft Joes Kloppenburg rond middernacht met zijn beste vriend Kenneth van Cauter afgesproken in café De Schutter, hun stamkroeg aan de Voetboogstraat in hartje Amsterdam. De vrienden zijn respectievelijk zesentwintig en achtentwintig jaar en kennen elkaar van de mts. Joes werkt al weer vijf jaar bij een technisch bedrijf en heeft net promotie gemaakt. Die maandag wordt hij voor het eerst officieel bij zijn nieuwe baas verwacht.

In De Schutter is Joes – fors postuur, donker golvend haar, open gezicht – een geziene gast. Iedereen kent hem als spontaan en behulpzaam: een jongen met een groot hart, een vlotte babbel en een gulle lach.

Tegen sluitingstijd verlaten Joes en Kenneth De Schutter en lopen met een groepje vrienden en vriendinnen naar muziekcafé Meander, iets verderop in de Voetboogstraat. Het is inmiddels 2.30 uur. In Meander raakt Joes in gesprek met Margreet, een twintigjarige studente psychologie. Tegen vieren ontstaat het idee nog even door te zakken in Dansen bij Jansen. Maar Joes heeft honger en het gezelschap besluit eerst een patatje te halen bij snackbar De Voetboog, naast De Schutter. Daar is de sfeer gespannen.

De 21-jarige scholier Joelan Ritchard L. – een tengere kleurling met geblondeerde kroeshaar – is ondanks zijn astmatische aanleg gek op sporten. Om zijn favoriete hobby snowboarden te financieren, werkt hij in het week-einde in een sportzaak in de Damstraat. Die vrijdagavond heeft hij met zijn even oude neef Kenneth M.L. afgesproken om in Amstelveen te gaan kijken naar een voetbalwedstrijd van diens neef Alain M.P. (26) en een vriend, André R. (24).

GERLOF LEISTRA

In de rust drinken Ritchard en neef Kenneth ieder twee 'jenever-tjes-cola'. En ook na afloop slaan de jongens in de kantine de nodige borrels achterover. Rond 21.30 uur rijden ze in de auto van Ritchard – een Fiat Cinqcento – terug naar Amsterdam. Ze spreken af later die avond te gaan stappen.

Officieel staat Ritchard nog ingeschreven op het adres van zijn moeder in Zuidoost, de Bijlmer. Maar sinds hij op de middelbare detailhandelsschool in Amsterdam-West zit, woont hij boven het café van zijn oma op de Wallen. Vóór de neven met André, Alain en diens jongere broertje Enrico (18) rond 23.30 uur op stap gaan, pakt neef Kenneth – barkeeper in het café van zijn ouders op de Nieuwmarkt – bij oma nog even een fles wodka uit de kelder. Met zijn vijven rijden ze in de Seat Ibiza van Alain naar discotheek The Challenge in Hoofddorp. De met cola aangelengde fles wodka gaat rond en is ver voor aankomst leeg.

Bij de ingang van The Challenge staat een lange rij wachtenden, maar de vijf mogen zo

naar binnen: Alain en André kennen de partiers. Omdat Enrico zojuist in het leger zijn scherpschuttersbrevet heeft gehaald, bestellen ze twee flessen champagne en daarna de nodige wodka-bacardi's. Alleen Enrico drinkt weinig.

Ritchard krijgt ruzie met een veel grotere jongen van zijn oude school: Alain en André voorkomen een vechtpartij. Maar Ritchard voelt zich vanaf dat moment opgefokt. Tegen 3.00 uur rijden ze terug naar Amsterdam.

Vervolgens gaan ze op het Rembrandtplein eerst naar café Cool Down en daarna naar Timeless, een trendy gelegenheid waar Alain als barkeeper werkt en waar ze regelmatig komen. Het is er rustig en rond 3.45 uur lopen ze via de Heiligeweg naar café Meander, in de Voetboogstraat. Dat gaat echter net dicht. De vijf besluiten wat te gaan eten bij snackbar De Voetboog. Het loopt tegen vieren. Enrico zondert zich bewust wat af: de anderen zijn stomdronken.

PATATJE OORLOG

Tegen sluitingstijd is het bij De Voetboog net een gekkenhuis: iedereen wil op het laatste moment nog een broodje warm vlees of een patatje oorlog. Terwijl Joes Kloppenburg op straat blijft wachten, bestelt zijn vriend Kenneth van Cauter twee patat en een frikadell. Binnen is de sfeer gespannen. Een groepje jongens onder wie een geblondeerde kleurling gedraagt zich volgens Van Cauter onbeschoft jegens het personeel.

Niet alleen de bediening moet het ontgelden. Omdat een klant 'vreemd' lacht, geeft neef Kenneth hem onverwachts een klap. Ritchard vraagt waarom de man niets terugdoet.

Joes zit inmiddels met Kenneth van Cauter, Margreet en

Joes Kloppenburg

twee van haar vriendinnen aan een tafeltje voor de snackbar. Op het trapje naar de glazen deur van De Voetboog eten twee studenten een patatje. 'Passje over dertig meter?' grijnst André tegen zijn maten. Op hetzelfde moment trappen hij en neef Kenneth de studenten hun bakjes friet uit de handen. De twee lopen geschrokken in de richting van het Spui. Neef Kenneth en André – een stevige neger, die naast zijn vaste baan bij een bank bij-schnabbelt als beugelcider op een sportschool en portier van café The Family bij het Leidseplein – achtervolgen ze. André springt zijn slachtoffer in de rug. De jongen valt, maar

staat meteen weer op. De twee weten te ontkomen.

Nu de meeste klanten buiten zijn, draait de eigenaar van De Voetboog de deur snel op slot. Enrico is inmiddels al teruggegaan naar Timeless. Alain houdt zich verder afzijdig. Voor de snackbar schopt Ritchard de 22-jarige student Bastiaan Boterman zonder aanleiding hard tegen diens rechterscheenbeen. De vier lopen nu in de richting van de Heiligeweg. Eén van hen roept naar Boterman: 'Nu zijn je kniebanden eraan!'

Bijna op de hoek komt het viertal een zwerver tegen. De man vraagt geld aan Ritchard, maar deze schopt hem onderuit. Uit de Voetboogstraat roept een breedgeschouderde jongen in bomberjack: 'Wat doe jij nou? Dat moet je eens bij mij proberen.' Ritchard loopt terug: 'Ben jij gek of zo?' En geeft de jongen – de 27-jarige jeugdhulpverlener Ioannis Zafiris – een paar gerichte klappen. Een 23-jarige collega van Zafiris, Martin van der

Veen, wil hem te hulp schieten, maar wordt tegen de grond gewerkt door neef Kenneth. Inmiddels ligt Ioannis knock-out op straat. Ritchard schopt hem een paar keer hard in zijn gezicht. Joes Kloppenburg springt op en roept tegen Ritchard: 'Kappen nou!' Deze draait zich om en komt op Joes af. Joes deinst terug en voelt achter zijn rug aan de deurklink van De Voetboog. Dicht. Ritchard geeft hem een harde stoot op zijn rechterkaak. En terwijl Joes bewusteloos neervalt, blijft hij keihard doorslaan. Joes ligt languit op de trap. Bloed sijpelt uit zijn mond. Ritchard en zijn vrienden rennen richting Timeless. Onderweg gaat

De sfeer bij snackbar De Voetboog was die nacht gespannen

André voor de grap op straat liggen om Ioannis na te doen. Bij Timeless blijft Ritchard buiten: hij is kortademig.

HERSENDOOD

Zaterdagochtend omstreeks 4.45 uur krijgt het politiebureau Nieuwmarkt een melding binnen over 'een vechtpartij' in de Voetboogstraat. Agenten treffen drie gewonden aan. In afwachting van de ambulance krijgt Joes Kloppenburg hartmassage. In het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis blijkt dat Ioannis Zafiris en Martin van der Veen een hersenschudding hebben. Joes heeft ernstig hersenletsel. Een arts vraagt diens in allerijl gealarmeerde ouders hoe zij denken over het doneren van Joes' organen. Die ochtend om 11.45 uur stellen de doktoren zijn hersendood vast.

Op grond van gesprekken met getuigen in en buiten de snackbar heeft de politie al snel een redelijk betrouwbaar signalement van de vermoedelijke daders, onder wie een negroïde man met geblondeerd kroeshaar. Gezien de ernst van het feit vraagt de politie aan AT5, het lokale tv-station, het signalement die avond uit te zenden. Zes leden van het speciale rechercheteam verspreiden tussen zaterdagavond 23.00 uur en zondagochtend 5.00 uur in een groot aantal uitgaansgelegenheden in de Amsterdamse binnenstad vlugschriften met onder meer het signalement van de hoofddader. Die actie levert de namen op van Ritchard L., van André en van Alain M.P.

Via Alain hoort Ritchard zaterdagochtend dat één van de gewonden in coma ligt. Hij denkt dat het gaat om de jongen in het bomberjack, maar durft zich niet aan te geven. Ritchard haalt drank voor zijn oma, slentert door de stad en praat over de 'vechtpartij' met zijn vriendin. Zaterdagavond verzamelen de vrienden zich in het café van oma. Ze weten inmiddels dat de gewonde man is overleden en dat de politie op en rond het Rembrandtplein – onder meer in Timeless – naar de vermoedelijke daders heeft geïnformeerd.

Zondagochtend 18 augustus omstreeks 5.45 uur melden Ritchard L., neef Kenneth M.L., Alain M.P en André R. zich met de vader van Kenneth op het politiebureau Warmoesstraat. Ruim een etmaal na de fatale gebeurtenis is het afnemen van een (vrijwillige) bloedtest zinloos. Daardoor valt niet meer na te gaan of de jongens mogelijk xtc of een andere drug hadden gebruikt.

Ze worden ingesloten en nog diezelfde dag beginnen de verhoren. In horten en stoten komt het verhaal eruit. Ritchard begrijpt niet dat Joes is overleden. Hij kan zich niet voorstellen dat hij zo hard kan slaan. Het was niet zijn bedoeling de jongen dood te slaan.

Het drama van de Voetboogstraat brengt een ware schok teweeg. Waarom moest Joes Kloppenburg zijn hulpvaardigheid met de dood bekopen? Is niemand meer veilig voor de terreur van de straat? In de Amsterdamse

gemeenteraad ontstaat het plan een gedenkteken op te richten 'voor een slachtoffer dat een ander in nood hielp'.

Ook de familie van Ritchard en neef Kenneth is geschokt. Hoe heeft dit kunnen gebeuren? Wilden de jongens zich bewijzen tegenover hun oudere vrienden? Heeft de drank hun agressie opgewekt? Is er misschien een pil in het drankje gedaan?

Ritchard verklaart twee keer eerder met de politie in aanraking te zijn geweest: in 1993 en in april 1996, beide keren wegen mishandeling. Overigens zonder dat hij alcohol had gedronken. Kenneth zegt tegen de politie zijn neef te kennen als een jongen die regelmatig bij vechtpartijtjes betrokken is. Ritchard heeft volgens Kenneth de neiging om op opmerkingen te reageren en is met drank op sneller prikkelbaar.

'NORMALE INDRUK'

In opdracht van de rechter-commissaris stelt klinisch psycholoog dr J.J. Baneke een onderzoek in naar de persoonlijkheidsstructuur van Ritchard. Hij spreekt hem op 10 en 12 september en op 7 november 1996 in het Huis van Bewaring in Almere en heeft tevens een gesprek met de moeder van de verdachte. In zijn rapport constateert Baneke 'dat betrokkene zo'n normale indruk maakt'. Hij komt bepaald niet over als 'een impulsieve, agressieve, ongecontroleerde persoon' en voelt zich schuldig over wat hij heeft aangicht.

De geboorte van Ritchard, zo blijkt uit het rapport, was gecompliceerd. Zijn tweelingbroertje overleed in de baarmoeder, en Ritchard kwam in de couveuse. 'Uit de researchliteratuur is bekend dat dit vaak zeer negatieve gevolgen heeft voor de moeder-kindrelatie en tevens tot (latere) gedragsproblemen kan leiden.' Hij was een druk kind en bezocht een groot aantal (lom-)scholen.

Zijn Antilliaanse vader – volgens moeder net als haar eigen vader 'geen fijne man' – vertrok toen Ritchard anderhalf was. Volgens Baneke is er 'misschien' een genetische component die 'een zekere gewelddadigheid op betr. heeft overgedragen: dit is echter vrij hypothetisch'. De familieband is volgens het rapport 'zeer sterk'.

Baneke typeert Ritchard als een jongen met een gering zelfbeeld, die soms bijna timide overkomt, 'hetgeen gecompenseerd moet worden in een zekere stoerdoenerij. Dit laatste zal misschien het sterkst zijn onder invloed van alcohol.' Er is sprake van 'een stoornis in de impulscontrole en agressieregulatie' en de kans op herhaling is aanwezig. Daarom adviseert Baneke naast een eventuele straf ook TBS op te leggen.

Een tweede gerechtelijk deskundige, de psychiater R.A. Graaff, komt op grond van twee gesprekken tot een vergelijkbaar advies. Hij merkt op dat diens oma en moeder Ritchard vermoedelijk weinig grenzen heb-

De Voetboogstraat vormt een aaneenschakeling van kroegen, eethuisjes en discotheken

ben gesteld. Wel krijgt hij zakgeld, een auto, geld voor sporten, uitgaan en benzine. 'In die zin is er sprake geweest van een "verwennende verwaarlozing"; (dat) maakt het voor betrokkene moeilijker dan voor de gemiddeld normale om zichzelf beperkingen of grenzen in zijn gedrag op te leggen.'

Op verzoek van mr G.J. Knoops, de advocaat van Ritchard L., onderzoekt de Haagse zenuwarts prof. dr M. Zeegers op 1 november 1996 diens cliënt. Hij treft Ritchard aan als 'een rustige, vriendelijke jongen, beleefd en correct in zijn gedrag'. Zeegers ziet het gebeurde als het gevolg van ernstig drankmisbruik. 'Met verbazing' neemt hij kennis van de rapporten van Baneke en Graaff. 'Er is een incident geweest waarbij de agressieregulatie heel duidelijk gestoord was, maar dat stond niet in verband met de persoonlijkheid primair, maar met alcoholmisbruik.' Cliënt heeft weliswaar hulp en begeleiding nodig, aldus Zeegers, maar er is 'totaal geen reden' voor een TBS. Na de kritiek van Zeegers voert dr Baneke op vrijdag 22 november 1996 een 'aanvullend onderzoeksgesprek' met de verdachte. Hij blijft bij zijn conclusie en schrijft twee dagen later dat er sprake is van 'op zijn minst een persoonlijkheidsstructuur met antisociale trekken, maar dat ook de diagnose antisociale persoonlijkheidsstoornis gesteld kan worden'.

TEGENSTRIJDIGE RAPPORTAGES

Op maandag 25 november 1996 moet Ritchard samen met neef Kenneth in Amsterdam voorkomen. André R. moet zich later voor de politierechter verantwoorden. Tegen Ritchard eist de officier van justitie zes jaar plus TBS. Advocaat Knoops verzet zich fel tegen 'het toch rigoureuze middel' van TBS. De rechtbank besluit twee weken later de zaak aan te houden. Volgens president mr B.

de Poorter is het wegens de tegenstrijdige rapportages onmogelijk een beslissing te nemen. De verdachte dient eerst nader te worden onderzocht in het Pieter Baan Centrum (PBC) in Utrecht. Neef Kenneth krijgt drie jaar, waarvan zes maanden voorwaardelijk.

De afgelopen zeven weken verbleef Ritchard L. in het PBC. Het rapport bevestigt met zoveel woorden de contra-expertise van professor Zeegers. De verdachte is volledig toerekeningsvatbaar voor het gepleegde delict. Het advies luidt geen TBS op te leggen. Maandag 28 april aanstaande wordt de zitting van de rechtbank voortgezet. De officier van justitie liet vorig jaar november al weten dat ze bij een negatief PBC-advies een hogere gevangenisstraf zal eisen: twaalf jaar.

Het drama in de Voetboogstraat speelt dagelijks door de hoofden van de nabestaanden. Zij hebben levenslang. Waarom moest dit hun Joes overkomen? In de bomvolle rechtszaal zei de moeder van Joes vorig jaar: 'Van ieder weldenkend mens mag men toch op z'n minst verwachten dat hij of zij 't zonder gevaar voor eigen leven opneemt voor z'n medemens die in nood verkeert?'

De vader van Joes wil dat er lering uit het drama getrokken wordt, 'zodat Joes niet voor niets is gestorven'. Ouders en docenten moeten volgens hem eerder ingrijpen wanneer een kind ontspoord en zelf het goede voorbeeld geven. Normen en waarden dienen een vast onderdeel van het lespakket te zijn. Ouders moeten eerder hulp krijgen bij de opvoeding, desnoods onder dwang.

Ter nagedachtenis van Joes komt in de Voetboogstraat in neonletters de tekst HELP te hangen, een ontwerp van de Amsterdamse kunstenaar Sandra de Wolf.

Via Eurotransplant konden in totaal vijf mensen aan een nieuw leven geholpen worden met zijn hart, longen, lever en nieren. ■